

Jeugdrecht en jeugdbescherming

DD 2015/13

a. Juridisch-organisatorisch aspect

Inleiding

In de rubriek jeugdrecht en jeugdbescherming van februari 2014 had ik al aangekondigd dat het jaar 2014 een belangrijk jaar zou worden voor de jeugdbescherming en de jeugdzorg (nu: jeugdhulp). Er zijn inderdaad de nodige wetten in werking getreden, maar nog belangrijker is de discussie geweest over de invoering van de Jeugdwet per 1 januari 2015. Ik geef hieronder een korte opsomming van de belangrijkste wetswijzigingen.

Nieuwe wetgeving in 2014

Op 1 januari en op 1 april 2014 trad in werking de wetgeving inzake **curatele, bewind** en **mentorschap** (*Stb.* 2013, 414). In het kader van het jeugdrecht is deze wet vooral van toepassing voor kinderen met een verstandelijke beperking of geestelijke stoornis, die meerderjarig gaan worden, en voor wie de ouders vrezen dat die kinderen niet goed zelf in staat zijn om hun belangen van materiële of immateriële aard te behartigen. Daartoe zijn ook eind 2014 beloningsregels voor curatoren, bewindvoerders en mentoren vastgesteld (Regeling van de Staatssecretaris van VenJ van 4 november 2014, nr. 577811, *Stcrt.* 2014, nr. 32149, houdende de invoering van de Regeling beloning curatoren, bewindvoerders en mentoren). De nieuwe regeling neemt het bezwaar weg van de huidige werkwijze dat de vaststelling van de beloning niet bindend is voor de individuele kantonrechter. Zo komt het voor dat curatoren, bewindvoerders en mentoren die in verschillende arrondissementen werkzaam zijn, ondanks de richtlijnen van het LOVCK, toch met verschillen in beloning te maken krijgen. Een uniforme regeling moet dat voorkomen. Uitgangspunt is een forfaitaire 'jaarbepaling' op ba-

sis van het aantal gewerkte uren. De jaarbeloning geldt als een gemiddelde.

Op 6 januari 2014 trad in werking de **Wet aanpassing Gemeentelijke basisadministratie** (GBA; *Stb.* 2013, 316)), waardoor we voortaan spreken van de basisregistratie personen en dus ook van een uittreksel uit de basisregistratie personen (BRP).

Op 1 april 2014 trad de **Wet lesbisch ouderschap** in werking (ook wel de Wet duomoederschap genoemd: Wet van 25 november 2013, *Stb.* 2013, 480), waardoor het afstammingsrecht ingrijpend werd gewijzigd. De duomoeder kan sindsdien zonder adoptie (en dus buiten de rechter om) de juridische ouder van het kind worden. Daartoe is in de wet het volgende geregeld: is de duomoeder gehuwd met de moeder van het kind én is duidelijk dat de biologische vader geen rol zal spelen bij zijn verzorging en opvoeding (een alleen bij de stichting afstammingsvoorlichting bekende zaaddonor), dan ontstaat het juridisch ouderschap van de duomoeder van rechtswege. In alle andere gevallen mag de duomoeder het kind erkennen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand of bij de notaris. De mogelijkheid om de rechter te verzoeken om vervangende toestemming voor erkenning is uitgebreid tot de zaaddonor die in een nauwe persoonlijke relatie staat tot het kind. Daartoe is de wet gewijzigd, zodat de duomoeder die als levensgezel heeft ingestemd met een daad die de verwekking van het kind tot gevolg kan hebben gehad, gelijkgesteld wordt aan de mannelijke levensgezel van de moeder. Hierdoor kan het moederschap van deze duomoeder gerechtelijk worden vastgesteld en is zij alimentatieplichtig jegens het kind op grond van artikel 1:394 en 395b BW (evenals de verwekker die de moeder in de steek laat). De positie van de zaaddonor die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind is tevens versterkt, want op grond van artikel 1:204 lid 3 sub b BW kan deze donor bij de rechtbank een verzoek indienen tot vervangende toestemming voor erkenning, wanneer de biologische moeder hem geen toestemming geeft

voor erkenning van het kind. Dat kan eventueel tot een conflict tussen de partner van de moeder en de spermadonor leiden, dat dan door de rechter zal moeten worden beslist. Immers, een kind kan naar Nederlands recht niet meer dan twee juridische ouders hebben.

In de wet staat het belang van het kind centraal. Zo kan het kind door deze regeling eerder twee juridisch ouders krijgen. Verder verkrijgt de duomoeder door de familie-rechtelijke relatie met het kind niet alleen aan het ouderschap gekoppelde rechten, maar ook verplichtingen jegens het kind (bijv. inzake het levensonderhoud en erfrecht). Met deze invoering van dit duomoederschap heeft Nederland een zeer modern afstammingsrecht gekregen. Overigens bestaat er ook kritiek op deze wet, omdat het afstammingsrecht voor niet-biologische/genetische relaties tussen opvoeder en kind wordt gebruikt. Omdat het kind altijd de mogelijkheid heeft om het duomoederschap van de niet-biologische moeder door de rechter te laten vernietigen, zijn genoemde bezwaren niet doorslaggevend geweest in de parlementaire besluitvorming. Een ander punt van kritiek betrof de vraag in het parlement waarom – bijvoorbeeld bij een lesbisch paar dat gebruikmaakt van een bekende spermadonor – niet de mogelijkheid bestaat om met zijn drieën gezamenlijk ouderschap en/of gezag te hebben over het kind. Daartoe heeft de regering de staatscommissie herijking ouderschap ingesteld. Deze commissie heeft tot taak om voor 1 maart 2016 te adviseren over meerouderschap, meeroudergezag en draagmoederschap (*Kamerstukken II* 2013/14, 33836, nr. 2 Personen- en familierecht. Zie ook het besluit tot instelling van de staatscommissie herijking ouderschap: regeling van 28 april 2014, *Stcrt.* 2014, 12556).

Overigens was in opdracht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie al eerder onderzoek gedaan naar de noodzaak en de wenselijkheid van het mogelijk maken van meeroudergezag (M.V. Antokolskaia, W.M. Schrama, K.R.S.D. Boele-Woelki, C.C.J.H. Bijleveld, C.G. Jepsen

de Boer, G. van Rossum, *Meeroudergezag, een oplossing voor kinderen met meer dan twee ouders?*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2014).

Op 1 april 2014 trad tevens in werking de **Wet opheffen enkele verschillen tussen huwelijk en geregistreerd partnerschap** (van 27 november 2013, *Stb.* 2013, 486), welke onder andere ook gevolgen had voor het van rechtswege ontstaan van juridisch ouderschap en gezamenlijk gezag bij geboorte van een kind binnen een geregistreerd partnerschap.

Naast bovengenoemde civielrechtelijke wetten moet ook worden genoemd de inwerkingtreding op 1 april 2014 van de **Wet Adolescentenstrafrecht** (Wet van 27 november 2013, *Stb.* 2013, 485 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met de invoering van een adolescentenstrafrecht). Met dit adolescentenstrafrecht is er een flexibel sanctiestelsel ingevoerd voor jeugdigen en jongvolwassenen in de leeftijd van 16 tot 23 jaar. De hoofdregel blijft dat jongeren onder de 18 jaar onder het jeugdstrafrecht vallen en jongeren boven de 18 jaar worden berecht volgens het volwassenenstrafrecht. Daar kan echter een uitzondering op worden gemaakt. Het was al zo dat jongeren van 16 of 17 jaar konden worden berecht volgens het volwassenenstrafrecht. Sinds 1 april 2014 kunnen nu ook jongeren van 18 tot 23 jaar worden berecht volgens het jeugdstrafrecht. Eerder kon dit al wel voor jongeren van 18, 19 en 20 jaar, maar dit is dus nu verruimd tot jongvolwassenen tot 23 jaar. Van belang hierbij is dat het om de leeftijd gaat op het moment waarop het strafbare feit is gepleegd. Afhankelijk van welk strafrecht wordt toegepast, wordt bepaald of de jeugdreclassering of de (volwassenen) reclassering het toezicht en de begeleiding van de jongere verzorgt. Wordt het jeugdstrafrecht toegepast, dan zal dit de jeugdreclassering zijn, wordt het volwassenen-

strafrecht/reguliere strafrecht toegepast, dan zal de 'gewone' reclassering de jongvolwassene begeleiden. Ook is het sinds 1 april 2014 mogelijk om de PIJ maatregel om te zetten in TBS met dwangverpleging als de jongere, na het verstrijken van de maximaal 7 jaar dat de PIJ maatregel duurt, nog steeds een gevaar voor de samenleving is (artikel 77tc Sr). De omzetting van de PIJ maatregel in TBS is alleen mogelijk indien de PIJ maatregel was opgelegd in verband met een geweldsdelict of een zedendelict. Verder is het sinds 1 april 2014 mogelijk om bij een (deels) voorwaardelijke sanctie elektronisch toezicht op te leggen bij een jeugdige vanaf 12 jaar. Als de intensieve behandeling bij een voorwaardelijke PIJ maatregel mislukt, dan volgt alsnog een opname in een justitiële jeugdinrichting. Als men verwacht dat de intensieve begeleiding later wel weer kan doorgaan, dan krijgt de jeugdige een time-out. Dat betekent dat de jeugdige wordt opgenomen in een justitiële jeugdinrichting voor maximaal 7 weken. Dit is ook het geval bij de gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM). Als de adolescent zich niet aan de voorwaarden van de GBM houdt, kan de rechter gelasten dat hij een time-out van maximaal 4 weken in een justitiële jeugdinrichting krijgt. Tot slot is de wetgeving omtrent de taakstraf aangepast. Jongeren die een ernstig geweldsmisdrijf of een zedendelict hebben gepleegd, mogen niet langer meer alleen een taakstraf krijgen (artikel 77ma Sr). De taakstraf mag nog wel worden opgelegd als deze in combinatie met een andere sanctie wordt opgelegd. (www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdcriminaliteit/adolescentenstrafrecht) Overigens dient nog te worden opgemerkt dat afdeling betreffende strafvordering in zaken betreffende jeugdige personen in het Wetboek van Strafvordering niet van toepassing is op de jongvolwassenen van 18 jaar en ouder. De wijzigingen betreffende het adolescentenstrafrecht betreffen dus enkel het materiële strafrecht.

Op 1 juli 2014 trad in werking de **Wet transgenders** (Wet van 18 december 2013, *Stb.* 2014, 1). De wet regelt dat mensen die transgender zijn, makkelijker de vermelding van het geslacht op hun geboorteakte kunnen laten wijzigen. Zij hoeven niet langer eerst een operatie of een behandeling met hormonen te ondergaan om hun lichaam aan te passen aan het geslacht dat zij wensen. Ook is de zogenoemde sterilisatie-eis vervallen, welke eis inhoudt dat transgenders onvruchtbaar moeten zijn, voordat de geboorteakte kan veranderen. Zo mochten voor de wetwijziging mannen nimmer meer in staat zijn om kinderen te verwekken en zullen vrouwen nimmer meer in staat mogen zijn kinderen te baren tijde van de wijziging van hun genderidentiteit en geslacht in het geboorteregister (vgl. artikel 1:28 lid 1 sub c BW).

Sinds 1 juli 2014 is het voldoende als een deskundige vaststelt dat de overtuiging van een transgender persoon blijvend van aard is. Voor mensen die lichamelijk man of vrouw zijn, maar die er diep naar verlangen een persoon van het andere geslacht te zijn, betekent het schrappen van de vereisten van onvruchtbaarheid en van fysieke aanpassing aan het verlangde geslacht een ruimere erkenning van hun genderidentiteit. Belangrijke wijziging is verder dat 16-jarigen al een verzoek tot wijziging van hun geslacht kunnen laten vastleggen en dat niet langer de rechtbank bevoegd is om kennis te nemen van dergelijke verzoeken, maar dat het de ambtenaar van de burgerlijke stand is bij wie kan worden verzocht om wijziging van het geslacht in de akte(n) van burgerlijke stand.

Een andere belangrijke wijziging is die op 1 januari 2015 inzake de herziening van de kindbeschermingsmaatregelen (Wet van 31 maart 2014, *Stb.* 2014, 130 en 131), waarbij een aantal belangrijke veranderingen is ingevoerd in de maatregelen van ondertoezichtstelling en de ontheffing en ontzetting. De wet beoogt een aantal knelpunten in de kindbeschermingswetgeving weg te nemen. De wijzigingen zien voorname-

lijk op de gronden van de kinderbeschermingsmaatregelen. Verder is met deze wet de rechtspositie van ouders, pleegouders en hun kinderen versterkt. Daarnaast zijn binnen de ondertoezichtstelling een groot aantal wijzigingen doorgevoerd die de gecertificeerde instelling die de ondertoezichtstelling uitvoert in staat moeten stellen sneller en effectiever te kunnen werken. Dit betreft onder meer de gedeeltelijke overheveling van het ouderlijk gezag naar de gecertificeerde instellingen gedurende een uithuisplaatsing van een kind. Een niet onbelangrijke wijziging is tevens de grotere rol die de kinderrechter in het kader van de nieuwe kinderbeschermingsmaatregelen krijgt te spelen en waarbij hij weer enigszins lijkt te worden hersteld in de positie die hij voor 1 november 1995 had.

Jeugdwet (Wet van 1 maart 2014, *Stb.* 2014, 105)

Allereerst zij opgemerkt dat de Wet van 1 maart 2014 na publicatie in het Staatsblad nog diverse veranderingen is ondergaan, o.a. door de Invoeringswet Jeugdwet, de WMO2015 (Wet van 9 juli 2014, *Stb.* 280), houdende regels inzake de gemeentelijke ondersteuning op het gebied van zelfredzaamheid, participatie, beschermd wonen en opvang (Wet maatschappelijke ondersteuning 2015) en de invoering **Participatiewet** (Wet van 2 juli 2014, *Stb.* 270, tot wijziging van de Wet werk en bijstand, de Wet sociale werkvoorziening, de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten en enige andere wetten gericht op bevordering deelname aan de arbeidsmarkt voor mensen met arbeidsvermogen en harmonisatie van deze regelingen (**Invoeringswet Participatiewet**)). De Participatiewet vervangt de Wet werk en bijstand. (*Kamerstukken* 33 161)

Deze Jeugdwet voorziet in een decentralisatie van alle ondersteuning, hulp en zorg voor jeugd en ouders naar gemeenten, zowel bestuurlijk als financieel. De gemeenten krijgen de verantwoordelijkheid voor alle vormen van jeugdhulp (inclusief speci-

alistische hulp als jeugd-ggz, jeugd-lvb en gesloten jeugdhulp) en de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen en jeugd-reclassering. Gemeenten zijn hierdoor beter in staat om integraal beleid te ontwikkelen en maatwerk te bieden, afgestemd op de lokale situatie en uitgaand van de mogelijkheden en de behoeften van de individuele jeugdigen en hun ouders. Doordat de verantwoordelijkheid voor een positief opvoed- en opgroei-klimaat, voor preventie, voor vroegsignalering tot en met de (zware) gespecialiseerde zorg en de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen en jeugd-reclassering bij gemeenten is gelegd, wordt het makkelijker verbindingen te leggen tussen zorg, onderwijs, werk en inkomen, sport en veiligheid. Zo ligt bijvoorbeeld de basis voor een goede thuissituatie vaak in de arbeidsmarktpositie van de ouders. Gemeenten kunnen met een bredere blik en instrumentarium niet alleen de jeugdigen helpen, maar ook hun ouders (zoals met re-integratie of schuldhulpverlening). Ook voor de problemen met school of op school kan de gemeente sneller schakelen (Wet passend onderwijs). Gemeenten zijn op 42 regionale samenwerkingsverbanden uitgekomen voor de uitvoering van deze Jeugdwet. Voor deze aanpak bestond een breed politiek en maatschappelijk draagvlak, zoals onder meer blijkt uit het rapport (2010) van de parlementaire werkgroep o.v.v. van (destijds) Tweede Kamerlid Pierre Heijnen. Conform de Bestuurlijke Afspraken 2011–2015 is de verantwoordelijkheid van gemeenten uitgebreid met de provinciale (geïndiceerde) jeugdzorg, de gesloten jeugdzorg, geestelijke gezondheidszorg voor jeugdigen (jeugd-ggz), zorg voor jeugdigen met een licht verstandelijk beperking (jeugd-lvb), ggz in het kader van het jeugdstrafrecht (forensische zorg), jeugdbescherming en jeugdreclassering.

Nog enkele maanden voor het intreden van de Jeugdwet was nog stevige kritiek op het te snelle doorvoeren van de Jeugdwet. Veel (vooral kleinere) gemeenten hadden in oktober 2014 nog lang niet de vereiste veror-

deningen vastgesteld en evenmin de benodigde jeugdzorg ingekocht. Een oekazebrief en dreiging met de in-de-plaatsstelling (het rijk gaat dan op de stoel van de gemeente zitten) van de beide bewindlieden deed wonderen, want op 3 december kon het sein 'brand meester' worden gegeven en hadden alle gemeenten aan hun verplichtingen voldaan. Het wordt hoog tijd voor gemeenten om definitieve inkoopafspraken te maken. Ondertussen maken zorgaanbieders zich zorgen omdat ze hun budget voor 2015 nog niet rond hebben. Gevreesd wordt dat er medewerkers moeten worden ontslagen en dat in de extreemste gevallen jeugdzorginstellingen zelfs hun deuren moeten sluiten. Men maakt zich aldus zorgen over of de jeugdzorg in 2015 en latere jaren wel in voldoende mate kan worden gerealiseerd, mede omdat de gemeenten ook een grotere rol hebben gekregen in de Participatiewet en de WMO 2015, die eveneens op 1 januari 2015 in werking traden. Met de overgang naar gemeenten van alle jeugdhulp ontstaan de randvoorwaarden om een omslag te maken in de zorg en ondersteuning van kinderen en gezinnen die het nodig hebben. Er komt dus nu meer nadruk te liggen op onder andere preventie, eigen kracht en demedicaliseren, allemaal met het uitgangspunt '1 gezin, 1 plan, 1 regisseur'. Verder zijn de gezinsvoogdij- en jeugdreclasseringsinstellingen opgegaan in gecertificeerde instellingen, die daartoe afgelopen half jaar zijn gecertificeerd door het Keurmerk-instituut te Zoetermeer. Alleen Bureau Jeugdzorg Noord-Brabant heeft het certificaat nog niet ontvangen. Verder is het Advies- en meldpunt kindermishandeling (AMK) samengevoegd met het Steunpunt huiselijk geweld (SHG) en als Advies- en meldpunt kindermishandeling en huiselijk geweld (AMHK, ook wel Veilig Thuis genoemd) onder de verantwoordelijkheid gebracht van de gemeenten. Het indicatiebesluit is uit de wet verdwenen en vervangen door een 'verleningsbeslissing', d.w.z. een beslissing van het college van B&W of de gecertificeerde instelling.

Verder is de gesloten jeugdzorg van naam gewijzigd en spreken we voortaan van gesloten jeugdhulp. Daarnaast is de mogelijkheid van een voorwaardelijke plaatsing in gesloten jeugdhulp ingevoerd, spreken we voortaan van een 'spoedmachtiging gesloten jeugdhulp' en bedraagt de vervaltermijn van de machtiging tot gesloten jeugdhulp drie maanden. Gesloten jeugdhulp is maximaal mogelijk tot zes maanden na de achttiende verjaardag van het kind in kwestie onder bijzondere voorwaarden.

Het nieuwe jeugdstelsel dat met de Jeugdwet wordt verankerd, is een antwoord op de tekortkomingen van het jeugdstelsel onder o.a. de Wet op de jeugdzorg. Het is aangetoond dat in de huidige situatie specialistische zorg te snel wordt ingezet, de samenwerking van hulpverleners tekortschiet en afwijkend gedrag onnodig wordt gemedicaliseerd. Deze tekortkomingen leiden tot hoge kosten en tegenvallende kwaliteit. Zie verder de volgende wettelijke regelingen:

- Besluit Jeugdwet van 5 november 2014, *Stb.* 441.
- Invoeringswet Jeugdwet van 5 november 2014, *Stb.* 442.
- Inwerkingtredingsbesluit van 14 november 2014, *Stb.* 443.

Van de implicaties van de invoering van de Jeugdwet zijn diverse factsheets gemaakt. Zie voor meer informatie: www.voordejeugd.nl en www.nji.nl.

Het ketenprocesmodel van de jeugdstrafrechtketen

In het topberaad Jeugd (het strategische ketenoverleg van de VenJ-jeugdketen) van 11 december 2014 zijn de ketenwerkprocessen van de jeugdstrafrechtketen en jeugdbeschermingsketen vastgesteld. In beide versies zijn de beleidswijzigingen tot en met 1 januari 2015 verwerkt. Waarmee dus de nieuwe situatie na de stelselherziening is beschreven. De modellen hebben een paraplufunctie doordat de verschillende beleidswijzigingen in samenhang vertaald zijn naar consequenties voor het ketenwerk-

proces. Hierbij is gebruikgemaakt van de onderliggende procesbeschrijvingen uit de individuele verandertrajecten.

Dit model beschrijft het ketenproces van kop tot staart. In deze versie zijn de beleidswijzigingen van de afgelopen anderhalf jaar verwerkt. Het model heeft een paraplu-functie doordat de verschillende beleidswijzigingen in samenhang zijn vertaald naar consequenties voor het ketenwerkproces. Ten opzichte van de vorige versie (2013) zijn de volgende punten verwerkt:

- Stelselwijziging jeugd
- Routeren toezichtmaatregelen via CJIB
- Adolescentenstrafrecht
- Aangepaste wetgeving PIJ
- Elektronisch toezicht
- ZSM 2.0
- Preselect & ProKid
- Aanwijzing opsporing OM
- JR Protocollen
- Uitgelijnd met het USB ketenprocesmodel.

Voor de jeugdbescherming was nog geen landelijk ketenprocesmodel beschikbaar. Bij het procesmodel jeugdbeschermingsketen wordt het verzoek tot onderzoek (vto) aan de raad voor de kinderbescherming als start gekozen. Daarmee is dit de eerste versie. Het ketenproces is beschreven op basis van de ketensituatie na 1 januari 2015. Daarmee maakt het de consequenties van de stelselherziening en wijzigingen in kinderbeschermingswetgeving voor het ketenwerkproces inzichtelijk.

Beide regelingen zijn te downloaden onder de naam:

- Ketenprocesmodel Jeugdbeschermingsketen 2015
- Ketenprocesmodel jeugdstrafrechtketen 2015.

Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten halt (gepubliceerd op 30 december 2014, *Scrt.* 2014, nr. 36904).

Uitvoering Tegemoetkoming Adoptiekosten naar Ministerie van VenJ

(Nieuwsbericht VenJ van 05-01-2015)

Met ingang van 1 januari 2015 wordt de Regeling Tegemoetkoming Adoptiekosten niet meer door het Agentschap SZW uitgevoerd, maar door het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Het is per 1 januari niet meer mogelijk om de Tegemoetkoming Adoptiekosten bij het Agentschap SZW aan te vragen via het subsidieportaal van het Agentschap SZW.

Nieuwe plannen:

Gewelddadige jihadist verliest Nederlanderschap

Nieuwsbericht | 18-12-2014

De Minister van Veiligheid en Justitie kan straks zonder voorafgaande strafrechtelijke veroordeling het Nederlanderschap intrekken van jihadisten die in het buitenland meevechten met een terroristische organisatie. Bij terugkeer naar Nederland kunnen deze jihadisten immers een direct gevaar vormen voor de nationale veiligheid. In zo'n geval is een snelle reactie geboden en kan met het intrekken van het Nederlanderschap niet worden gewacht tot iemand is teruggekeerd en veroordeeld.

Dit blijkt uit een wetsvoorstel dat minister Opstelten (Veiligheid en Justitie) voor advies heeft gestuurd naar verschillende instanties, waaronder de Raad voor de rechtspraak. De nieuwe regeling vloeit voort uit het actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme dat hij eerder dit jaar naar de Tweede Kamer stuurde. Dit actieprogramma was nodig, met het oog op de toegenomen dreiging van internationaal jihadistisch terrorisme en de gevolgen daarvan voor Nederland.

Intrekking van het Nederlanderschap wordt mogelijk, zodra iemand zich aansluit bij een groepering die voorkomt op een specifieke lijst met terroristische organisaties. Kernpunt is dat deze groeperingen een bedreiging moeten vormen voor de nationale veiligheid.

Hiervan is sprake als de organisatie zich keert tegen de Nederlandse samenleving – of breder: de westerse samenleving – en voor het bereiken van haar idealen de inzet van geweld niet schuwt. Voorbeelden van dit soort organisaties zijn ISIS en Al Qaida. Deze lijst wordt vastgesteld door de Rijksminister-raad en openbaar gemaakt. Zo kunnen jihadististen weten wat de gevolgen zijn, als ze met zo'n organisatie mee gaan doen.

Als eenmaal het Nederlanderschap is ingetrokken, zal de jihadist ook tot ongewenst vreemdeling worden verklaard. Deze beide maatregelen vullen de huidige – strafrechtelijke – mogelijkheden aan om terrorisme te bestrijden. Ze verhinderen een legale terugkeer naar Nederland en het Schengengebied. Of de jihadist zich heeft aangesloten bij een terroristische organisatie die op de lijst staat, kan blijken uit verschillende bronnen. Bijvoorbeeld uit ambtsberichten van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, informatie van het Openbaar Ministerie (afgetapte sms- en telefoonberichten) en openbare bronnen, zoals weblogs of videobeelden op internet. In ieder geval moet helder zijn dat iemand zich fysiek bij de terroristische organisatie heeft aangesloten; virtuele aanwijzingen alleen zijn niet voldoende. Het is aan de minister om alle informatie te wegen en te beslissen of deze volstaat om het Nederlanderschap in te trekken.

Een dergelijke maatregel is ingrijpend en vereist een zorgvuldige belangenafweging, ook met het oog op de rechtsbescherming. De minister vindt een rechterlijke toetsing van het besluit van groot belang. Daarom zal hij de rechtbank in kennis stellen van het intrekkingbesluit als de persoon in kwestie niet zelf binnen vier weken beroep aantekent. Dit betekent dat de rechter altijd zijn oordeel kan geven. Tegen de uitspraak van de rechtbank is hoger beroep mogelijk bij de Raad van State.

Kinderrechtenmonitor 2014

Het kind centraal: hoofdaanbevelingen

Deze derde Kinderrechtenmonitor brengt in beeld hoe het in 2013 gesteld was met de kinderrechten in Nederland. De monitor behandelt grotendeels dezelfde onderwerpen als in 2013. De Kinderombudsman, Marc Dullaert, trekt daaruit conclusies en doet aanbevelingen aan de overheid, relevante (uitvoerings)organisaties en de maatschappij. Zo werd door de KO geconstateerd dat op een aantal terreinen vooruitgang is geboekt, maar sommige onderwerpen vragen onverminderd aandacht. Daarnaast zijn er ook nieuwe onderwerpen, die risico's rond kinderrechten met zich brengen. De Kinderombudsman heeft op basis van de aanbevelingen uit alle zes de domeinen van de monitor de onderstaande vier hoofdaanbevelingen geformuleerd. Deze hoofdaanbevelingen hebben prioriteit en vereisen snelle actie van de wetgever, beleidsmakers en uitvoerders.

Wijziging van de Penitentiaire beginselenwet, de Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden, de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen en enige andere wetten in verband met de eigen bijdrage voor verblijf in een justitiële inrichting

Voor de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke sancties worden hoge kosten gemaakt, met name daar waar het gaat om een verblijf in een justitiële inrichting. Deze kosten worden veroorzaakt door een beperkt aantal individuen en zijn het gevolg van de strafbare feiten die zij hebben gepleegd. Hoewel de tenuitvoerlegging van (strafrechtelijke) sancties bij uitstek een overheidstaak is, is het echter niet meer vanzelfsprekend dat de kosten daarvan alleen of in hoofdzaak door de samenleving worden gedragen. De ratio van de eigen bijdrage is dat betrokkene door zijn handelen in strijd heeft gehandeld met de (straf)wet en daarvoor een sanctie heeft uitgelokt die hoge

kosten met zich brengt. Hij wordt derhalve geacht daaraan een bijdrage te leveren.

Concept-wetsvoorstellen via Internetconsultatie (exclusief de reeds in een Kamerstuk opgenomen wetsvoorstellen) (www.internetconsultatie.nl)

1. *Concept-Wetsvoorstel toevoegen gegevens aan procesdossier minderjarige*

Het wetsvoorstel maakt het mogelijk dat de rechter in een civiele zaak betreffende een minderjarige ambtshalve gegevens uit andere de minderjarige betreffende dossiers aan het procesdossier toevoegt en aan zijn beslissing ten grondslag legt. Hij kan dit doen wanneer hij dit noodzakelijk acht met het oog op de beoordeling van de belangen van de minderjarige.

Sterk samengevat leiden de wijzigingen tot:

- vereenvoudiging van het burgerlijk procesrecht;
- facilitering van regievoering door de burgerlijke rechter;
- digitalisering van procedures;
- een zekere harmonisatie van het burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht;
- het voorontwerp betreft wijzigingen van het eerste boek WvRv en de hoofdstukken 6, 7 en 8 van de Algemene wet bestuursrecht.

Een voorstel tot aanpassing van de regels ten aanzien van hoger beroep en cassatie in het burgerlijk recht en cassatie in het belastingrecht is in voorbereiding en zal separaat worden voorgelegd.

Publicatiedatum 24-10-2013 / Einddatum consultatie 20-12-2013

2. *Wetsvoorstel tot invoering van de tbo-maatregel*

Dit wetsvoorstel introduceert een nieuwe strafrechtelijke maatregel die verplicht tot het volgen van onderwijs. Deze maatregel 'ter beschikking stelling aan het onderwijs' (tbo-maatregel) kan worden opgelegd aan

jeugdigen en jongvolwassenen van 12 tot 23 jaar ten tijde van het plegen van een delict. Het onderwijs waar het om gaat is voortgezet (speciaal) onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs. Het wetsvoorstel vloeit voort uit het regeerakkoord 'Bruggen slaan'.

Publicatiedatum 02-10-2013 / Einddatum consultatie 20-11-2013

3. *Ontwerpbesluit rechtspositie ZSM Wijziging rechtspositie rechterlijke ambtenaren*

Doel van de regeling

Het ontwerp maakt het mogelijk om rechterlijke ambtenaren en rechterlijke ambtenaren in opleiding, werkzaam bij een arrondissementsparket, in het kader van de ZSM-werkwijze op zaterdagen in te zetten.

Doelgroepen die door de regeling worden geraakt

De doelgroep bestaat uit: hoofdofficieren van justitie, plaatsvervangende hoofdofficieren van justitie, senior officieren van justitie A, senior officieren van justitie, officieren van justitie, substituut-officieren van justitie, plaatsvervangend officieren van justitie, officieren enkelvoudige zittingen, plaatsvervangend officieren enkelvoudige zittingen, en rechterlijke ambtenaren in opleiding.

Verwachte effecten van de regeling

Het ontwerp leidt ertoe dat de doelgroep, werkzaam in het kader van de ZSM-werkwijze, kan worden ingezet op zaterdagen.

Publicatiedatum 04-02-2014 / Einddatum consultatie 03-03-2014

4. *Wet bescherming erfgenamen tegen onverwachte schulden*

De voorgestelde regeling voorziet in een uitzondering in het erfrecht waardoor een erfgenaam zijn privévermogen kan beschermen tegen een onverwachte schuld van de erflater waarvan het niet redelijk is dat hij deze uit eigen zak moet betalen.

Doel van de regeling

Het beschermen van het privévermogen van erfgenamen die de nalatenschap zuiver hebben aanvaard in situaties waarin het niet redelijk is dat zij een schuld van de erflater, die zij niet kenden en ook niet behoorden te kennen, uit privévermogen moeten betalen omdat het geërfde vermogen niet toereikend is voor voldoening van deze schuld.

Publicatiedatum 05-02-2014 / Einddatum consultatie 06-05-2014

5. *Beleidsvisie gegevensdeling en privacy in het sociaal domein*

De visie gaat over hoe om te gaan met het verwerken van persoonsgegevens in het kader van de decentralisaties naar gemeenten. Wanneer mensen zich melden bij een gemeentelijk loket worden er persoonsgegevens opgevraagd. Rechtstreeks of via digitale bestanden. Ook kunnen er gegevens worden gedeeld met instellingen waar gemeenten mee samenwerken. Dat roept vragen op over de mogelijkheden om gegevens te verwerken binnen de wettelijke kaders en zorgen of er niet te veel gegevens gedeeld worden.

Doel van de regeling

De visie bevat een aantal uitgangspunten of kernpunten die richting moeten geven aan de nieuwe praktijk die ontstaat bij de decentralisaties.

Doelgroepen die door de regeling worden geraakt

De visie betreft in de eerste plaats de burgers waarvan gegevens worden verwerkt. In de tweede plaats de gemeentebestuurders die tot taak hebben die gegevens te verwerken en in de derde plaats de samenwerkingspartners van gemeenten die in het kader van de nieuwe taken gegevens met gemeenten delen. Ten slotte betreft het ook het management en het bestuur dat afspraken moet maken met verschillende partijen over samenwerking en het delen van gegevens in het sociaal domein.

Publicatiedatum 13-03-2014 / Einddatum consultatie 02-04-2014

6. *Wetgeving sociale veiligheid op school*

Dit wetsvoorstel is een uitwerking van het plan van aanpak tegen pesten van de Staatssecretaris van OCW en de Kinderombudsman dat in maart 2013 naar de Tweede Kamer is verstuurd. Dit wetsvoorstel heeft als doel de scholen zich te laten inspannen om pesten tegen te gaan en de sociale veiligheid te waarborgen.

Doel van de regeling

Elke leerling heeft recht op een sociaal veilig schoolklimaat. Dit laat zich niet dicteren vanuit Den Haag. Tegelijkertijd moet de vrijblijvendheid eraf om hier werk van te maken. Alle scholen moeten hun verantwoordelijkheid kunnen nemen om de sociale veiligheid en het welbevinden van de leerlingen te verbeteren. In dit wetsvoorstel staat dat scholen: (1) een erkend anti-pestprogramma moeten gebruiken, dat voldoet aan drie wettelijk vastgelegde criteria, (2) een vertrouwenspersoon en anti-pestcoördinator hebben, en (3) de veiligheid en welbevinden van leerlingen op school monitoren. Deze maatregelen hebben als doel om scholen zich te laten inspannen voor een sociale veilige school. Hierbij leggen we de nadruk op het voorkomen van pesten en tijdig ingrijpen bij pestsituaties. Ook worden scholen verplicht om verantwoording af te leggen over de resultaten van hun inspanningen.

Doelgroepen die door de regeling worden geraakt

Scholen, leraren, leerlingen in het primair onderwijs, het speciaal onderwijs en het voortgezet onderwijs.

Verwachte effecten van de regeling

Het beoogde effect voor de leerlingen is dat zij zich veilig en prettig voelen op school. Bovendien komt een sociaal veilige omgeving de leerprestaties ten goede.

Het effect voor de leraren en de scholen is afhankelijk van wat er op dit moment wordt gedaan aan de waarborging van de sociale veiligheid op school.

Publicatiedatum 27-03-2014 / Einddatum consultatie 24-04-2014

7. Hoger beroep en cassatie in civiele zaken digitaal

Vereenvoudiging van het burgerlijk procesrecht en digitalisering van procedures in burgerlijk recht in hoger beroep en in cassatie. Zie ook de toelichting op de consultatiestukken.

Doel van de regeling

De vereenvoudiging van het burgerlijk procesrecht in hoger beroep – en deels – in cassatie en de invoering van termijnen voor partijen en de rechter maakt de procesgang overzichtelijker en meer voorspelbaar. Door de nadruk te leggen op vroegtijdig contact met de rechter en sturing door de rechter, wordt bereikt dat de procedure sneller kan verlopen en ook minder kostbaar is. Dat draagt bij aan de kwaliteit van de rechtspraak. De digitalisering van procedures in het burgerlijk recht in hoger beroep en in cassatie maakt het procederen voor veel rechtzoekenden toegankelijker. De rechtspraak wordt hiermee aan de eisen van de tijd aangepast.

Publicatiedatum 17 april 2014 / 20 juni 2014

8. Amvb stelselvernieuwing rechtsbijstand I

Dit ontwerpbesluit bevat enkele maatregelen in het kader van de stelselvernieuwing rechtsbijstand.

Doel van de regeling

Het doel van dit ontwerpbesluit is om enkele kostenbesparende maatregelen in het kader van gesubsidieerde rechtsbijstand door te voeren, om te bereiken dat het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand financieel beheersbaar en ook voor de toekomst houdbaar blijft.

Hiertoe worden de volgende maatregelen doorgevoerd:

- de automatische jaarlijkse indexering van vergoedingen die rechtsbijstandverleners ontvangen in het kader van de verlening van gesubsidieerde rechtsbijstand wordt tot en met 2018 uitgeschaald;
- de forfaitaire vergoeding die rechtsbijstandverleners ontvangen voor bepaalde strafzaken wordt verlaagd; en
- de basisvergoeding die rechtsbijstandverleners ontvangen voor de verlening van gesubsidieerde rechtsbijstand wordt verlaagd.

Tot slot worden met dit besluit twee onderwerpen geregeld die losstaan van de stelselvernieuwing. Allereerst wordt de maatregel ingetrokken waarbij een verlaging van vergoedingen van rechtsbijstandverleners is ingevoerd in geval rechtszaken met een kennelijke beslissing worden afgedaan. Voorts wordt geregeld dat, ingeval sprake is van een juridisch conflict tussen een minderjarige en diens voogd, de minderjarige geen eigen bijdrage verschuldigd is.

Publicatiedatum 01-05-2014 / Einddatum consultatie 01-06-2014

(Zie ook *Kamerstukken II 2013/14, 31753, nr. 86 Rechtsbijstand voor een verslag van de beraadslaging over het ontwerpbesluit*).

9. Wet stelselvernieuwing rechtsbijstand

Met dit wetsvoorstel worden maatregelen doorgevoerd om de stelselvernieuwing rechtsbijstand vorm te kunnen geven. Om de houdbaarheid van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand ook voor de toekomst te waarborgen, is van tijd tot tijd vernieuwing en modernisering van het stelsel nodig.

Doel van de regeling

In brieven van 10 juli 2012, 12 juli 2013 en 18 februari 2014 van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer is de stelselvernieuwing rechtsbijstand aangekondigd. Dit wetsvoorstel geeft

invulling aan de visie van de regering op de gesubsidieerde rechtsbijstand en de toegang tot het recht en de rechter. Die visie is uiteengezet in de brief van 13 december 2013 van de Minister en Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie aan de Eerste Kamer naar aanleiding van de motie Kox c.s. Met het in de genoemde brieven aangekondigde maatregelenpakket wordt het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand bij de tijd gebracht en voor langere termijn houdbaar en beheersbaar gemaakt. Bij het vormgeven van het vernieuwde stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand is het waarborgen van de toegang tot de rechter voor eenieder het leidend criterium.

Met dit wetsvoorstel worden de volgende maatregelen getroffen:

- de invoering van een versterkte eerstelijnsvoorziening rechtsbijstand, belast met rechtsbijstandverlening aan rechtzoekenden met het oog op het laagdrempelig, effectief en efficiënt oplossen van juridische problemen en geschillen, waar mogelijk als alternatief voor de gang naar een advocaat en/of de rechter;
- de invoering van een systeem van gesubsidieerde rechtsbijstand met een terugbetalingsverplichting voor rechtzoekenden in bepaalde echtscheidingszaken, waarin het gezinsinkomen hoog genoeg geacht kan worden om de kosten van rechtsbijstand uiteindelijk zelf te dragen;
- het beperken van de ambtshalve toevoeging verdachten.

Verwachte effecten van de regeling

Met de stelselvernieuwing rechtsbijstand wordt per 2018 een structurele bezuiniging van € 85,1 miljoen gerealiseerd op de uitgaven voor gesubsidieerde rechtsbijstand. Dat bedrag is opgebouwd uit de besparingen als gevolg van de maatregelen die met dit wetsvoorstel, bij algemene maatregel van bestuur of via een afzonderlijk wetsvoorstel worden ingevoerd, dan wel maatregelen waarvoor geen wetgeving nodig is.

De stelselvernieuwing leidt per saldo tot een lichte afname van de administratieve lasten voor het bedrijfsleven (rechtsbijstandverleners, veelal advocaten) en een toename van de administratieve lasten voor burgers (rechtzoekenden).

Doordat met deze wetswijziging de verantwoordelijkheid voor het doen van een aanvraag voor het verkrijgen van gesubsidieerde rechtsbijstand in een groot aantal gevallen bij de rechtzoekenden zelf wordt neergelegd, zijn rechtsbijstandverleners minder tijd kwijt aan administratieve handelingen ten behoeve van de intake van rechtzoekenden die in aanmerking willen komen voor deze rechtsbijstand. Daar staat tegenover dat de huidige vergoeding voor rechtsbijstandverleners van de administratieve kosten die het gevolg zijn van de aanvraag van gesubsidieerde rechtsbijstand komt te vervallen met dit wetsvoorstel.

Publicatiedatum 04-11-2014 / Einddatum consultatie 14-12-2014

10. Beperking recht op omgang na partnerdoding

Het wetsvoorstel stelt voor dat in het geval van (vermoedelijke) partnerdoding de kinderrechter altijd oordeelt of contact/omgang in het belang van het kind is op basis van een verzoekschrift van de raad voor de kinderbescherming. Hierbij is de norm geen contact/omgang, tenzij dit in het belang van het kind is.

Doel van de regeling

Het recht op contact/omgang van de ouder met zijn kind is een fundamenteel recht. Ook indien de ene ouder de andere ouder heeft gedood, heeft deze ouder recht op contact/omgang met zijn kind. Per jaar vinden gemiddeld 14 partnerdodingen plaats. Het contact/omgang van het kind met de ouder die de andere ouder heeft gedood kan thans plaatsvinden zonder dat de kinderrechter zich hierover heeft uitgesproken. In de praktijk blijkt deze werkwijze onbevredigend te worden bevonden. Nabestaanden hebben aangegeven dat kinderen tegen hun

wil hun ouder in de gevangenis 'moeten zien'. Tegen deze achtergrond is in het Algemeen Overleg slachtofferbeleid van 28 april 2013 een wetswijziging aangekondigd.

Doelgroepen die door de regeling worden geraakt

Slachtoffers en nabestaanden van partnerdoding en daders van partnerdoding.

Publicatiedatum 12-11-2014 / Einddatum consultatie 07-01-2015

11. *Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht*

Het Besluit regelt de eisen aan het nieuwe digitale systeem van de rechterlijke instanties en stelt eisen aan de gebruiker van dat systeem.

Doel van de regeling

De digitalisering van procedures in het burgerlijk recht en het bestuursrecht maakt het procederen voor veel rechtzoekenden toegankelijker. De rechtspraak wordt hiermee aan de eisen van de tijd aangepast. Het eerste wetsvoorstel van het programma Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI) maakt digitaal procederen mogelijk. Het Besluit regelt het digitaal procederen nader.

Doelgroepen die door de regeling worden geraakt

Rechtzoekenden, hun procesgemachtigden en andere bij de rechtspraak betrokken partijen.

Verwachte effecten van de regeling

Laagdrempelig maken van de communicatie tussen partijen en de rechter. Een grotere toegankelijkheid van de rechtspraak dankzij de mogelijkheden van de digitalisering.

Publicatiedatum 27-11-2014 / Einddatum consultatie 09-01-2015

12. *Invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht*

De Invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht regelt de aanpassing

van de nieuwe terminologie in alle overige wetten.

Doel van de regeling

Het eerste en tweede wetsvoorstel van KEI veranderen het burgerlijk en bestuursprocesrecht en introduceren nieuwe termen. Deze termen moeten in alle overige wetten worden aangepast. Daartoe dient de Invoeringswet. De Invoeringswet stelt verder een regeling voor, in vorderingsprocedures, om griffierechten aan de eiser gedeeltelijk terug te betalen, als hij de procedure intrekt voordat de verweerder is verschenen of had kunnen verschijnen.

Doelgroepen die door de regeling worden geraakt

Rechtzoekenden, hun procesgemachtigden en andere bij de rechtspraak betrokken partijen.

Verwachte effecten van de regeling

De wetgeving in het kader van het programma Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI) is gericht op een meer overzichtelijke en voorspelbaarder procesgang, een sneller verloop van procedures en een grotere toegankelijkheid van de rechterlijke macht.

Publicatiedatum 28-11-2014 / Einddatum consultatie 09-01-2015

13. *Organisatiebesluit raad voor de kindbescherming 2015. De nieuwe organisatiestructuur van de raad voor de kindbescherming.*

Doel van de regeling

De regeling heeft tot doel om de structuur van de raad voor de kindbescherming zodanig vorm te geven dat de raad ook in de toekomst op slagvaardige wijze zijn taken kan blijven vervullen.

Doelgroepen die door de regeling worden geraakt

Burgers kunnen met andere vestigingen van de raad voor de kindbescherming worden geconfronteerd dan voorheen.

Verwachte effecten van de regeling

Verwacht wordt dat door de nieuwe structuur en Het Nieuwe Werken (HNW) de efficiency van de raad voor de kinderbescherming wordt versterkt, waardoor een goede dienstverlening aan de burger in de toekomst mogelijk blijft.

Publicatiedatum 10-12-2014 / Einddatum consultatie 07-01-2015

14. *Wijziging RWN i.v.m. het intrekken van het Nederlandschap. Wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap in verband met het intrekken van het Nederlandschap in het belang van de nationale veiligheid*

Doel van de regeling

Het wetsvoorstel strekt ertoe intrekking van het Nederlandschap mogelijk te maken in het belang van de nationale veiligheid wegens deelname aan een terroristische organisatie zonder dat daarvoor een voorafgaande strafrechtelijke veroordeling vereist is.

Doelgroepen die door de regeling worden geraakt

Nederlanders die deelnemen aan een terroristische organisatie die is aangemerkt als organisatie die een bedreiging vormt voor de nationale veiligheid en die door verlies van het Nederlandschap niet staatloos zouden worden. Naar verwachting is de doelgroep klein in omvang.

Verwachte effecten van de regeling

Betrokken persoon zal door verlies van het Nederlandschap niet langer de rechten die verbonden zijn aan het Nederlanderschap kunnen uitoefenen.

Publicatiedatum 18-12-2014 / Einddatum consultatie 01-03-2015

P. Vlaardingerbroek

b. Sociaal-wetenschappelijk aspect***Intergenerationele overdracht van gewelddadige delinquentie en kindermishandeling***

In 2014 zijn twee interessante proefschriften verschenen waarin onderzoek wordt beschreven naar 'intergenerationele overdracht', ofwel het doorgeven van bepaald gedrag van de ene generatie naar de andere generatie. Het eerste proefschrift is het proefschrift van Steve van de Weijer met als titel 'The intergenerational transmission of violent offending' (Van de Weijer, 2014). Een sterk punt van dit onderzoek is het prospectieve multigenerationele onderzoeksdesign. Een prospectief onderzoeksdesign richt zich op zowel gewelddadige als niet-gewelddadige ouders en kinderen en maakt het mogelijk om de mate van intergenerationele overdracht van gewelddadige overtredingen preciezer te schatten. Daarbij werd er gebruikgemaakt van een relatief grote steekproef (vergeleken met andere prospectieve multigenerationele studies) en dus een hogere statistische power. Verder was er sprake van een lange follow-up periode, waardoor ook veroordelingen in de late volwassenheid konden worden meegenomen (van belang in geval van gewelddadige overtredingen die vaak op relatief oudere leeftijd plaatsvinden) en werden drie (in plaats van de gebruikelijke twee) opeenvolgende generaties bestudeerd. Andere pluspunten van dit promotieonderzoek, en redenen om hier aandacht te besteden aan de resultaten ervan zijn dat er officiële gegevens over veroordelingen zijn gebruikt van justitiële dossiers en daarnaast demografische gegevens van gemeente administratiesystemen. Dergelijke officiële gegevens zijn niet beïnvloed door reporter bias of sociaal wenselijke zelfrapportages en er zijn geen problemen met uitval van participanten.

Het tweede proefschrift is dat van Jolien Rijlaarsdam, getiteld 'Social disadvantage

and child emotional and behavioural problems: At HOME in the Netherlands' (Rijlaarsdam, 2014). In dit proefschrift worden gegevens gebruikt van 'Generation R', een longitudinaal bevolkingsonderzoek naar de groei, ontwikkeling en gezondheid van 10000 kinderen in Rotterdam, geboren tussen april 2002 en januari 2006, die gevolgd worden vanaf de vroege zwangerschap tot in hun jonge volwassenheid. Generation R is niet alleen uniek vanwege de grote steekproef en de veelheid aan informatie die al tijdens de zwangerschap wordt verzameld aan de hand van onder andere interviews, vragenlijsten en observaties, maar ook vanwege het feit dat er kinderen deelnemen van vrijwel alle etnische groepen in Nederland. Het promotieonderzoek van Rijlaarsdam had tot doel om het verband tussen een lage sociale positie van ouders en emotionele en gedragsproblemen van hun kinderen beter te begrijpen. Hiertoe onderzocht zij de rol van potentieel verklarende factoren van dit verband, zoals de fysieke staat van de leefomgeving (het huis), de geestelijke gezondheid van de ouders, opvoeding en de beschikbaarheid van educatief speelgoed. Daarnaast richtte Rijlaarsdam zich op het verband tussen een geschiedenis van mishandeling in de kindertijd bij moeders en emotionele gedragsproblemen van hun kinderen, en de rol van intergenerationele overdracht van ouderlijke kindermishandeling hierbij. Dit laatste deelonderzoek en het onderzoek naar de intergenerationele overdracht van gewelddadige delinquentie zullen hieronder worden besproken en er zal worden afgesloten met enkele aanbevelingen voor de praktijk.

Gewelddadige delinquentie

Voor het proefschrift van Van de Weijer (2014) is gebruikgemaakt van gegevens van de zogenaamde 'Transfive studie', dit is een databestand met gegevens van mensen van vijf verschillende generaties (G1 t/m G5). Het vertrekpunt van het databestand was gelegen in een Nederlandse tuchtschool voor de heropvoeding van katholieke kinderen,

waar tussen 1911 en 1914 198 jongens waren geregistreerd. Redenen voor plaatsing varieerden van zorgen over het karakter en probleemgedrag van het kind (inclusief delinquentie), onverantwoordelijk gedrag van ouders tot het hebben van een protestante vader, maar de meeste jongens hadden te maken met een accumulatie van ernstige problemen. De jongens waren gemiddeld 13 jaar oud bij binnenkomst in de tuchtschool en bleven gemiddeld meer dan viereneenhalf jaar waarna ze vaak gingen werken voor een ondernemer of een boer. Om te komen tot een multi-generatieel databestand zijn de ouders en alle nakomelingen van deze 198 jongens opgespoord in Nederlandse genealogische en gemeentelijke administraties. De ouders vormden de eerste generatie (G1), de jongens zelf de tweede (G2), en vervolgens zijn nog gegevens over drie opvolgende generaties verzameld (G3 t/m G5). Voor het proefschrift zijn voornamelijk de gegevens van deze laatste drie generaties gebruikt omdat hier de meeste gegevens over beschikbaar waren. De mensen van de derde generatie (G3; 621 kinderen van G2 en 585 partners van die 621 mensen) waren gemiddeld 76 jaar oud ten tijde van de dataverzameling, van de vierde generatie gemiddeld 48 jaar (G4; 1315 kinderen van G3 en hun 1130 partners) en van de vijfde generatie gemiddeld 22 jaar (1982 kinderen van G4). Er zijn vier verschillende bronnen gebruikt om de dataset te voltooien: de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA), officiële justitiële gegevens, Defensie Archieven en Registratie Informatie Centrum (DARIC) en rechtbank gegevens. De GBA gegevens zijn gebruikt om demografische gegevens (geboortedata, overlijden, huwelijks- en scheidingsdata, biologische en stiefouders, geslacht) vast te stellen, de officiële justitiële gegevens om de overtreddingen vast te stellen, de gegevens van DARIC en defensie voor het vaststellen van de fysieke en mentale gezondheid (gegevens van het medische onderzoek voor militaire dienst; in het onderzoek zijn alleen de hartslag gegevens gebruikt), en ten slotte

zijn de rechtbankdossiers gebruikt voor een laatste hoofdstuk over seksueel misbruik zaken. In een enkel hoofdstuk is tevens een vergelijking gemaakt met andere datasets zoals van de *Cambridge Study in Delinquent Development* of CSDD (Groot Brittannië) en van de *Pittsburgh Youth Study* of PYS (Verenigde Staten).

De onderzoeksresultaten tonen in de eerste plaats aan dat criminaliteit ernaar neigt om zich te concentreren binnen families, oftewel, een klein percentage van de families is verantwoordelijk voor een groot deel van de delicten. Daarbij bleek dat de concentratie van gewelddadige delicten binnen Nederlandse families sterker was dan de concentratie van niet-gewelddadige delicten binnen deze families. Vijf procent van de families was verantwoordelijk voor meer dan de helft van alle veroordelingen voor gewelddadige delicten en tien procent van de families was verantwoordelijk voor meer dan 70 procent van de gewelddadige delicten.

De resultaten van analyses lieten tevens zien dat gewelddadige overtredingen lijken te worden overgedragen van vader op zoon. Het risico om een gewelddadig delict te plegen bleek tussen de 2.3 en 3.4 keer zo groot voor de jongens die een vader hadden die was veroordeeld voor een gewelddadig delict (vergeleken met de jongens met een niet-gewelddadige vader). Voor niet-gewelddadige overtredingen bleek minder bewijs te zijn voor intergenerationale transmissie. Ook is gekeken naar de timing van het geweld door de vader en of dit van invloed was op het gedrag van het kind. Uit deze analyses bleek dat wanneer vaders voor de geboorte van hun zoon of tijdens de volwassenheid van het kind veroordeeld waren voor een gewelddadig delict dit niet het risico vergrootte voor de zoon om een gewelddadige delinquent te worden. Wanneer de vader echter geweld had vertoond tijdens de kindertijd of adolescentie van het kind, dan leidde dit tot een sterk vergroot

risico voor gewelddadig delict gedrag van het kind.

De meest invloedrijke psychofysiologische theorieën over antisociaal gedrag gaan ervan uit dat antisociale personen te maken hebben met een chronische onder-arousal, en een lage hartslag is één van de psychofysiologische indicatoren voor onder-arousal. Zo zou onder-arousal (geïndiceerd door een lage hartslag) volgens de *fearlessness theory* een marker zijn voor lage angstniveaus (Raine, 1993). Angst kan werken als een buffer tegen het plegen van overtredingen, en dus kan een laag angstniveau gerelateerd zijn aan meer crimineel en gewelddadig gedrag. De resultaten van Van de Weijer (2014) toonden inderdaad aan dat de kans groter was dat personen met een lagere hartslag veroordeeld werden voor een gewelddadig delict (dit effect was overigens niet significant voor niet-gewelddadige delicten). Er leek echter geen sprake te zijn van intergenerationale overdracht van een lage hartslag en er bleek ook geen verband te zijn tussen het delictgedrag van de vader en de hartslag van het kind, dus het is nog wat onduidelijk hoe we het verband tussen de lage hartslag en geweld bij meerdere generaties moeten verklaren. Wel was er sprake van een interactie-effect: het effect van een lage hartslag op gewelddadig delictgedrag was significant sterker als de vader van het kind niet crimineel was dan wanneer de vader een crimineel was (dan speelden volgens het *social push* perspectief andere variabelen een grotere rol). Oftewel, de resultaten zijn in overeenstemming met de *social push* hypothese die stelt dat de effecten van biologische factoren sterker naar voren komen bij individuen uit contexten met minder risico's. Ten slotte duiden de resultaten erop dat de intergenerationale overdracht van geweld alleen significant was bij zonen met een lage hartslag (en niet voor degenen met een hoge hartslag). Deze bevinding is in overeenstemming met de gedachte dat het hebben van een hoge hartslag een beschermende factor is (of 'dempend' werkt)

tegen de negatieve invloed van risicofactoren voor crimineel gedrag, waaronder het hebben van een gewelddadige vader.

Een volgend hoofdstuk richtte zich op de timing van scheidingen tussen ouders. De resultaten lieten zien dat kinderen die tijdens hun jeugd te maken kregen met een scheiding een grotere kans hadden om veroordeeld te worden voor een gewelddadig delict, maar dat dit effect verdween wanneer werd gecontroleerd voor ouderlijk geweld (bij niet-gewelddadige delicten bleef het effect overeind na controle). Daarnaast werd gevonden dat kinderen met een gewelddadige vader meer kans hadden om zelf gewelddadige overtredders te worden wanneer hun ouders getrouwd bleven gedurende hun hele jeugd en dit bleek nog sterker indien de vaders het gewelddadige delict pleegden tijdens de jeugd van hun kind. Geen significante intergenerationele overdracht van gewelddadige delicten werd gevonden voor kinderen van wie de ouders tijdens hun jeugd gescheiden waren.

Het laatste hoofdstuk ging over zedendelicten, een specifiek type gewelddadige overtreding. De resultaten van zowel Nederlandse als Britse gegevens toonden aan dat seksuele overtredingen zich niet lijken te concentreren binnen gezinnen (*nuclear families*), maar dat er wel een concentratie van seksuele overtredingen werd gevonden binnen *extended families* (inclusief ooms, tantes, neven en nichten). Het totale aantal zedendelicten en het totale aantal gevallen van kindermisbruik, verkrachting en aanranding (zogenaamde *hands-on* delicten) concentreerden significant binnen deze *extended families*. De concentratie kon deels worden verklaard door de bevinding dat individuen van wie een familielid was veroordeeld voor een zedendelict een significant groter risico hadden om zelf een zedendelict te plegen (inter- en intragenerationele overdracht van *hands-on* zedendelicten). Er werd ook enige ondersteuning gevonden voor de hypothese dat de concentratie

van seksuele overtredingen binnen *extended families* (deels) het gevolg was van de intergenerationele overdracht van gewelddadige en ernstige delicten. Dat wil zeggen, families met meerdere (*hands-on*) seksuele overtredders lieten veel meer gewelddadige en ernstige delicten zien dan families met geen of een enkele seksuele overtreder. Ook bleken (*hands-on*) seksuele overtredders niet significant te verschillen van andere ernstige overtredders in het gemiddelde aantal ernstige en gewelddadige overtredingen. Mannen van gezinnen waarin de vader of broer was veroordeeld voor een gewelddadig delict hadden tevens een groter risico om een seksuele overtreder te worden.

De resultaten van Van de Weijer (2014) zijn in overeenstemming met dynamische criminologische theorieën die ervan uitgaan dat de kans van een individu om gewelddadig gedrag te vertonen verandert gedurende de levensloop onder invloed van dynamische factoren. Ook ondersteunen de resultaten de zienswijze van biosociale criminologen dat zowel biologische factoren als psychosociale factoren met elkaar interacteren.

Ouderlijke kindermishandeling

Zoals hierboven genoemd maakte onderzoek naar de intergenerationele overdracht van ouderlijke kindermishandeling deel uit van het promotieonderzoek van Jolien Rijlaarsdam. Uit voorgaand onderzoek is bekend dat het verband tussen een geschiedenis van kindermishandeling bij de moeder en emotionele en gedragsproblemen bij hun kinderen deels kan worden verklaard door de langdurige impact van kindermishandeling op het slachtoffer, in dit geval de moeder, zich uitend in emotionele problemen en vijandig gedrag (Collishaw e.a., 2007). Er is daarbij, zij het inconsistent, bewijs voor de *cycle of violence hypothesis*, volgens welke individuen met een geschiedenis van mishandeling in de kindertijd een verhoogd risico hebben om later een ouder te worden die een hardhandige opvoe-

dingsstijl hanteert (Thornberry e.a., 2012), wat samenhangt met de ontwikkeling van emotionele en gedragsproblemen bij kinderen.

In tegenstelling tot voorgaande studies keken Rijlaarsdam en collega's niet alleen naar vijandigheid en een hardhandige opvoedingsstijl van moeders als verklaring voor het verband tussen een geschiedenis van kindermishandeling en emotionele en gedragsproblemen van het kind, maar ook naar vijandigheid en een hardhandige opvoedingsstijl van vaders (Rijlaarsdam e.a., 2014). De onderzoekers noemen het opvallend dat voorgaand onderzoek weinig aandacht heeft besteed aan de rol van vaders in dit verband, omdat vrouwen met een geschiedenis van mishandeling vaker partners hebben waarbij sprake is van vijandig of agressief gedrag, waardoor kinderen ook via die weg blootgesteld kunnen worden aan een hardhandige opvoedingsstijl.

Voor dit onderzoek werden gegevens gebruikt van 4438 kinderen die deelnemen aan 'Generation R'. De moeders van deze kinderen beantwoordden tijdens hun zwangerschap vragen over fysieke, emotionele en seksuele mishandeling in hun kindertijd, waarvan sprake was bij respectievelijk 5.7, 7.7, en 5.8 procent van de moeders. Ook waren er vragen over emotionele en fysieke verwaarlozing in de kindertijd. Deze vormen van kindermishandeling werden gerapporteerd door respectievelijk 15.3 en 2.2 procent van de moeders. Toen de kinderen drie jaar oud waren vulden zowel moeders als vaders een zelfrapportage vragenlijst in over psychische klachten, waaronder vijandigheid. Descriptieve gegevens lieten zien dat er bij 4.6 procent van de moeders en 3.9 procent van de vaders sprake was van een hoge mate van vijandigheid. Tijdens dit meetmoment werd ook bij beide ouders het gebruik van disciplinaire maatregelen in de opvoeding van hun kind gemeten. Op basis hiervan werd bepaald in hoeverre er sprake was van een hardhandige opvoedingsstijl,

waarvoor items werden gebruikt zoals 'ik schudde mijn kind door elkaar' en 'ik noemde mijn kind dom of lui of iets soortgelijks'. Toen de kinderen zes jaar oud waren werd vastgesteld in hoeverre er bij hen sprake was van emotionele en gedragsproblemen. Dit werd op twee manieren gemeten, namelijk middels ouder- en zelfrapportage. Bij één van de ouders werd dit gemeten met een vragenlijst. Bij de kinderen werd dit gemeten aan de hand van het *Berkeley Puppet Interview*, een gevalideerde, semigestructureerde interviewtechniek (Ablow & Measelle, 2003). (Sub)klinische emotionele problemen werden gesignaleerd bij 10.7 procent van de kinderen en (sub)klinische gedragsproblemen bij 6.6 procent van de kinderen.

De resultaten van het onderzoek van Rijlaarsdam en collega's bevestigen dat er bij moeders die in hun kindertijd het slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling vaker sprake is van een hogere mate van vijandigheid, en tevens dat zij vaker een vijandige partner hebben. Vijandigheid hangt zowel bij moeders als vaders samen met het gebruik van een hardhandige opvoedingsstijl. Ook wordt, conform verwachting, gevonden dat een hardhandige opvoedingsstijl van moeders en vaders leidt tot de ontwikkeling van gedragsproblemen bij het kind. Dit geldt zowel voor door de ouder gerapporteerde gedragsproblemen als voor gedragsproblemen gemeten bij het zesjarige kind. Ten slotte wordt gevonden dat vijandigheid van de moeder, maar niet van de vader, samenhangt met de ontwikkeling van emotionele problemen bij het kind. Dit laatste wordt echter alleen gevonden wanneer door de ouder gerapporteerde emotionele problemen worden onderzocht, en niet voor emotionele problemen gemeten bij het kind.

Kortom, uit dit onderzoek komt naar voren dat de negatieve impact van kindermishandeling overgedragen lijkt te worden over generaties. Dit gebeurt niet alleen door vij-

andigheid bij en het gebruik van een hardhandige opvoedingsstijl door moeders die in hun kindertijd zijn mishandeld, maar ook van hun partners. Deze bevinding draagt niet alleen bij aan de bestaande kennis over intergenerationale overdracht, maar bevestigt ook dat partners meer op elkaar lijken wat betreft de mate van vijandigheid dan op basis van toeval kan worden verwacht. Belangrijk om te noemen is ook dat in deze studie werd gecorrigeerd voor emotionele en gedragsproblemen van het kind in de babytijd. Hierdoor werd rekening gehouden met de mogelijkheid dat vijandigheid bij ouders en het gebruik van een hardhandige opvoedingsstijl ontstaan als reactie op het gedrag van het kind.

De auteurs benadrukken dat hoewel een hardhandige opvoedingsstijl niet gelijk staat aan kindermishandeling, er wel sprake is van overlap in de constructen. Aangezien het gebruik van een hardhandige opvoedingsstijl het risico op de ontwikkeling van gedragsproblemen vergroot, en aangezien een hardhandige opvoedingsstijl vaak vooraf gaat aan daadwerkelijke kindermishandeling, is het belangrijk om tijdig vast te stellen of er bij moeders met een geschiedenis van kindermishandeling noodzaak is voor interventie, bijvoorbeeld middels oudertraining. De bevindingen van dit onderzoek onderstrepen het belang om bij interventies ook de vaders te betrekken.

Aanbevelingen

Het werk van Rijlaarsdam en Van de Weijer is uitgevoerd gebruikmakend van grote, prospectieve datasets die een veelheid aan informatie bevatten, verzameld met verschillende methoden en bij meerdere informanten. Dit maakt het mogelijk om kwalitatief sterk onderzoek uit te voeren waarin rekening wordt gehouden met meerdere relevante factoren. Omdat zowel kindermishandeling als delinquentie multi-causaal zijn bepaald, hetgeen betekent dat er meerdere factoren ten grondslag liggen aan het ontstaan ervan, levert dergelijk onderzoek

een waardevolle bijdrage aan het voorspellen van (de intergenerationale overdracht van) gewelddadige delinquentie en kindermishandeling, en aan onze kennis over onderliggende mechanismen. Deze kennis maakt het mogelijk om vroegtijdig in te grijpen, en geeft handvatten voor het ontwikkelen van interventies. Interventies zouden bijvoorbeeld specifiek kunnen worden gericht op kinderen die wonen in een gezin met een gewelddadige vader of in gezinnen met ouders met een geschiedenis van kindermishandeling. Deze gezinnen zouden kunnen worden gemonitord zodat er direct passende hulp kan worden geboden zodra dit nodig is. Toekomstig onderzoek kan zich richten op het beantwoorden van de vraag in welke concrete situaties dergelijke hulp werkelijk geïndiceerd is (en wanneer tevens kan worden gedacht aan hulp vanuit het civielrechtelijke kader) en op het verder begrijpen van de mechanismen die zorgen voor de intergenerationale overdracht, bijvoorbeeld door ouders en kinderen te interviewen (zie bijvoorbeeld het werk van Giordano, 2010, zoals genoemd in Van de Weijer, 2014). Dergelijk onderzoek kan aanvullend en soms meer diepgaand inzicht bieden in de specifieke processen (gedachten, attitudes, gedragingen, contexten) die de overdracht van problematiek van generatie op generatie verklaren en verdere aanknopingspunten bieden voor interventies.

Referenties

Ablow, J.C. & Measelle, J.R. (Eds.), (2003), *Manual for the Berkeley Puppet Interview: Symptomatology, social, and academic modules* (BPI 1.0), MacArthur Foundation Research Network Psychopathology and Development (David J. Kupfer, Chair): The MacArthur Working Group on Outcome Assessment: University of Pittsburgh.

Collishaw, S., Dunn, J., O'Connor, T.G. & Golding, J. (2007), 'Maternal childhood abuse and offspring adjustment over time', *Development and Psychopathology*, 19, 367-383.

Giordano, P.C. (2010), *Legacies of crime: A follow-up of the children of highly delinquent*

girls and boys, Cambridge: Cambridge University Press.

Raine, A. (1993), *The psychopathology of crime: Criminal behaviour as a clinical disorder*, San Diego: Academic Press Inc.

Rijlaarsdam, J. (2014, January 22), *Social Disadvantage and Child Emotional and Behavioural Problems: At HOME in the Netherlands*, Erasmus University Rotterdam, Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/50370>

Rijlaarsdam, J., Stevens, G.W., Jansen, P.W., Ringoot, A.P., Jaddoe, V.W., Hofman, A., Ayer, L., Verhulst, F.C., Hudziak, J.J. & Tiemeier, H. (2014), 'Maternal childhood maltreatment and offspring emotional and behavioral problems: Maternal and paternal mechanisms of risk transmission', *Child Maltreatment*, 19, 67-78.

Thornberry, T.P., Knight, K.E. & Lovegrove, P.J. (2012), 'Does maltreatment beget maltreatment? A systematic review of the intergenerational literature', *Trauma, Violence & Abuse*, 13, 135-152.

Van de Weijer, S.G.A. (2014), *The intergenerational transmission of violent offending*, Alblasterdam: Haveka (Proefschrift Vrije Universiteit, Amsterdam).

I.B. Wissink & H. Creemers